

5) Усі три різнозначні **НІ** мають дві перспективні ділянки реалізаційного поля, – поточну і перспективну. На зразок останньої сьогодні можна вважати регіоналістичну (Партії регіонів) ідею "радикального реформування України на модернізаційних засадах". В окремих же політико-кризових ситуаціях не можна нехтувати й потенціалом поточних **НІ**. Для сьогоденного стану країни, скажімо, тимчасове гасло "Гідний "Єврофутбол-2012" могло б набагато більше важити за "перспективно багату думку" одного експрезидента – про "перетворення України у період до 2025 року на туристичну Мекку".

Феномен **НІ** демонструє свої потенції не тільки всередині країни, а й за її межами. Вже друге десятиліття, пильно стежачи за нами, три центральноєвропейські сусідки – на фоні "хвилястих" соціумо- і державотворчих акцій правлячих в Україні кротологічних команд – почали методично корелювати свої **НІ**. Так, Румунія 1999 року започаткувала "Програму етнокультурного єднання румун звідусіль"; з 2001 року Угорщина послідовно реалізує свою програму "Соціального облаштування угорців із сусідніх країн", а Польща 2007 року засадувала перспективно значущу "Карту поляка"... Минуло небагато часу, а негативний для України ефект реалізації лише цих трьох "антиідейних програм" виявився досить чуттєвим (бодай в одному сенсі): у приграничних районах Придніпров'я, Буковини, Закарпаття та Галичини обезлюднюються і потопують у злиднях ще недавно перенаселені та квітучі етнорегіони.

Видатний політологемний теоретик другої половини XVII – початку XVIII ст. **Дж. Локк** писав: будь-яка ідея "означає усе те, що є об'єктом мислення людини..." [8, с. 414]. Якби в найближчі роки вдалося "наповнити належним змістом" 70% **НІ** титульного українства, 25% **СТНІ** субтитульних не-українських націй та 5% **ЕЕІ** донціональних людностей та увесь цей потенціал цілеспрямувати у радикально-реформаційне русло, – країна б дійсно розквітла й об'єктивно стала б лідером групи країн Центрально-Східної Європи (**ЦСЄ**). Ось тоді країни-члени Євросоюзу просилися б до нас в інвестори та туристи, а не ми до нього у слабосильні асоційовані члени... А поки що – через безплідно конфліктуючу політичну еліту – ми флуктуємо у хвості цивілізованої та об'єднаної Європи фігурою **Манілова** – пустомрійника гоголівського штабу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. **Варзар І.М.** Політична етнологія як наука: історіологія, теорія, методологія, праксеологія. – К.: Школяр, 1994. – 224 с.
2. **Варзар І.М.** Політолого-етнологічні аспекти інтерпретації буття національної ідеї в поліетнічному соціумі // Ментальність і духовно-політичні проблеми формування Збройних Сил України. Наук. зб. / Під ред. О.І. Фортової. – К.: КВГІ, 1997. – С. 138–147. – 228 с.
3. **Варзар Іван.** Соціумо- і державотворчий потенціал національної ідеї в поліетнічному суспільстві. Тези до роздумів // Національна ідея – основа єдності суспільства: Спецвипуск НДПУ. – К.: 1998. – С. 35–41. – 60 с.
4. **Варзар І.М.** Проблема співвідношення етноісторичної нації, політичної нації та політичного класу в історії політичної думки Європи Нового та Новітнього часів: теоретико-історіологічні синтези // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. – Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. – Вип. 1. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – С. 22–38. – 158 с.
5. **Варзар І.М.** Політична етнологія. Пропедевтичний курс: Авторський підручник. – К.: Персонал, 2011. – 354 с.
6. **Кантемір А.Д.** Сочинения, письма и избранные переводы. – В 2-х томах. – Том 2: Письма. – СПб.: Академия, 1868. – 710 с.
7. **Карась Анатолій.** Філософія громадянського суспільства в класичних теоріях і некласичних інтерпретаціях. – К.–Л.: Вид-чий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – 520 с.
8. **Локк Джон.** Опыт о человеческом разуме. Книга первая // Антология мировой философии. – В 4-х томах. – Том 2. – М.: Мысль, 1970. – С. 412–441. – 776 с.
9. **Мишле Жюль.** Народ / пер. с франц. – М.: Прогресс, 1965. – 480 с.
10. **Населення планети побільшає...** // Голос України. – 2009. – 3 квітня.
11. **Sinoptikus (K. Renner).** Staat und Nation. – Wien, 1939. – 510 S.

Вінокурова Л. В.

СВІДОМІСТЬ ТА СВІТОГЛЯД: ДУХОВНО-ПРАКТИЧНЕ ОСВОЄННЯ СВІТУ

В статті произведен філософсько-антропологічний аналіз категорій «сознание», «мировоззрение» і проблема їх взаємозв'язку, а також показано духовно-практичне освоєння світу на основі даних категорій.

Сутність епохи обов'язково відображується в світогляді, тому повністю закономірним є його трансформації в залежності від зміни історичної епохи. Роздуми про історичні типи світогляду приводять нас до проблеми взаємозв'язку світогляду та свідомості. Аналізу названої проблеми присвячено багато досліджень, але нас цікавить той оригінальний підхід, який дає у своїх роботах Володимир Ілларіонович Шинкарук. Спираючись на його дослідження, можна виявити взаємозв'язок між типом світогляду і свідомістю.

Неминуче встає питання: чи не лежить світогляд у самій сутності людської свідомості? Виявляючи сутність свідомості, В.І.Шинкарук підкреслює, що, "якщо в спрямуванні поза" світоглядна сутність свідомості виражається в тому, що предметом її виступає зовнішній світ (і через неї - окремі речі та явища), то в спрямуванні "всередину" ця сутність проявляється в тому, що її предметом виступає людина як "ідеальна тотальність мислимого та відчуваного суспільства" (і через нього окремі індивіди). І там, і тут цей предмет універсально загальний, що і робить свідомість світоглядне мислячою і світоглядне сприймаючою свідомістю, а світогляд формою або засобом суспільної самосвідомості людини. Таке розуміння світогляду дозволяє розглядати його через категорії "світ" в його ставленні до людини і "людина", яка самовизначається у світі. В свідомості завжди відображені ті або інші

потреби, інтереси, цінності, обумовлені розвитком суспільства. Таким чином, свідомість включає в себе аксеологічний аспект, в якому відображається його вибірковість, спрямованість на вироблені суб'єктом свідомості релігійні, філософські, наукові, моральні та інші цінності. Аксеологічний аспект свідомості є основою світогляду і дозволяє виявити взаємозв'язок світогляду та свідомості. Це дозволило сформулювати концепцію, котра розглядає світогляд як невід'ємний атрибут свідомості. Згідно цієї концепції процес становлення свідомості пов'язаний з формуванням світогляду, і, навпаки, процес формування світогляду — з становленням свідомості.

Свідомість ні в якому разі не зводиться до світогляду, але стрижнем любої свідомості є світогляд. Отже, засіб бачення світу і свого місця в ньому формує свідомість. Тому достатньо наївним, вузько сциентистським виглядає розуміння світогляду як теоретичної системи, становлення якої пов'язують з розвитком наукового знання. Вже сама етимологія слова "світогляд" протирічить такому підходу. Неможливо відмовити в праві "дивитися на світ" людині, не обтяженій філософськими та науковими знаннями. Не існує людської особистості поза свідомістю та світоглядом. Світогляд завжди відображав єдність соціального та індивідуального в людині. Він формується в процесі засвоєння норм культури. В ході культурного розвитку людства науково-теоретичні, філософські знання на певному етапі розвитку почали грати формотворчу в світоглядному відношенні роль. Але це не дає право ототожнювати філософію і світогляд. Світогляд включає в себе світорозуміння, світовідчуття та відповідне світосприймання. Структура світогляду складається із знань, переконань, узагальнених уявлень про світ. В світогляді головну роль відіграють не лише знання, а й переконання. Вони перетворюються у внутрішній спосіб бачення предмета, в його впізнання. Знання стають мисленими і почуттєвими формами і носять оцінювальний характер. Таким чином, у свідомості знання об'єктивізуються і перетворюються в світоглядне бачення предметів і явищ навколишнього світу. Так, знання стають елементом світогляду, способом орієнтування в навколишньому світі. Процес формування світогляду припускає перетворення знань в переконання, наявність узагальнених уявлень про світ та місце в ньому людини. Останні стають елементами світогляду, коли інтегруються в форму суспільної самосвідомості людини. Через категорії "світ" та "людина" суб'єкт світогляду усвідомлює свою суспільну сутність.

Світогляд як форма суспільної самосвідомості людини має певну соціальну функцію, яка є світоперетворенням, духовно-практичним освоєнням світу, завдяки чому переборюється його зовнішня чужість і з'являється можливість втілення надій та ідеалів, пов'язаних з потребами людини. В цьому сенсі світогляд і визначають як спосіб духовно-практичного освоєння світу. Освоєння світу суспільною людиною здійснюється в трьох основних формах: 1) в формі матеріальної практики - освоєння зовнішньої стосовно людини природної і соціальної дійсності через її перетворення та пристосування до задоволення суспільних потреб; 2) у формі пізнання (теоретичне освоєння) - створення системи об'єктивування в слові, в мові знань, побудови теоретичної моделі світу; 3) у формі духовного переобладнання (практично-духовне освоєння) - створення образів і уявлень, в яких зовнішня відчуженість і ворожість людині ще не освоєного нею зовнішнього світу переборюється духовно - шляхом створення моделі істини людського світу, адекватного його найвищим прагненням та потребам".

Виходячи з такого розуміння свідомості, напрашується висновок про те, що свідомість не може тільки відображати існуючий світ, але також і створює його. Закономірно, що цей висновок стосується і світогляду, як атрибуту свідомості.

Яким же чином протікає процес духовно-практичного освоєння світу? Він здійснюється шляхом його подвоєння. Світоглядна свідомість подвоює світ на світ наявного буття та трансцендентний світ, трансцендентне буття. Завдяки світогляду, світ наявного буття, тобто той світ, в якому відбувається життєдіяльність людини, завжди протистоїть світу сутнісного буття, світу реалізації найвищих цінностей. Якщо проаналізувати різні соціокультурні епохи, то неважко буде зауважити, що уявлення про ці протилежні одне одному світи наповнювалися різним змістом. Так, світ майбутнього для наукової свідомості є трансцендентним світом реалізації найвищих цінностей. Характерною особливістю світоглядної свідомості є те, що трансцендентний світ "сутнісного буття", який не будучи безпосередньо даним, все ж сприймається як дійсний та істинний.

Інакше кажучи, тут проявляється унікальна здібність свідомості сприймати можливе за дійсне. Завдяки такій особливості людської свідомості, минуле і майбутнє сприймається в теперішньому, і людина здібна проектувати своє буття в просторово-часовому відношенні, що далеко виходить за межі наявного буття, і сприймати світ сутнісного буття як емоційно даний світ. Цю особливість світоглядної свідомості можна охарактеризувати як інтенціональність, тобто спрямованість свідомості на майбутнє. Простір і час сутнісного буття не співпадають з реальним простором і часом матеріального буття людини. Здібність світоглядної свідомості виходити за обрії реального буття пов'язана не тільки з інтенціональністю, але з ще однією характерною рисою — трансцендентністю, завдяки якій людини здібна жити духовним життям. Трансцендентність являє собою одну з основних характеристик світоглядної свідомості, що сприяє духовно-практичному освоєнню світу. В його межах на основі ідеалів створюються моделі світу "сутнісного буття". Вони можуть бути реалізовані в "світ наявного буття", завдяки ідеалам, життєвим цілям і практичній енергії. Світоглядне сприйняття майбутнього в усіх його формах визначається типом світогляду. Світогляд - форма суспільної самосвідомості людини (індивідів, соціальних груп, суспільства), через яку вона сприймає, осмислює та оцінює оточуючу дійсність як світ свого буття і діяльності, визначає і переживає своє місце, покликання та участь в ньому. Формуючись разом з людською свідомістю, на основі практики світогляд реалізує потреби і цілі перетворення світу духовно, виступаючи як його духовно-практичне освоєння, в якому переборювання сторонності світу реалізується шляхом створення образів його іншого, належного і бажаного стану в відповідності з ідеалами істини, добра і краси.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Хайдеггер М. *Время картины мира // Время и бытие*. - М., 1993. - С.53.
2. Шинкарук В.И., Яценко А.И. *Гуманизм диалектико-материалистического мировоззрения*. - Киев, 1984; Шинкарук В.И., Шинкарук Е.В. *Философские проблемы формирования нового человека*. - Киев, 1979.
3. Шинкарук В.И. *Понятие культуры. Философские аспекты // Феномен української культури: методологічні засади осмислення*. - Київ, 1996. - С.8-61. Шинкарук В.И. *Сущность мировоззрения. Научное мировоззрение как его высший исторический тип // Научное мировоззрение и социалистическая культура*, - Киев, 1988. - С.17.